

PROBUĐENI SNOVI

I. C. "Lotos"

STIL
Personlig assistans och politisk påverkan.

Probuđeni snovi

Tuzla, juni 2017.

Izdavač:

Informativni centar za osobe sa invaliditetom "Lotos", Tuzla
Mihajla i Živka Crnogorčevića 3,
75000 Tuzla, Bosna i Hercegovina

tel/fax: + 387 35 251 - 476
+ 387 35 251 - 245

web: www.ic-lotos.org.ba
e-mail: info@ic-lotos.org.ba
ic.lotos@bih.net.ba

Lektura:

Mubina Osmanović

Štampa:

INTRAG d.o.o. za profesionalnu rehabilitaciju
i zapošljavanje osoba sa invaliditetom, Tuzla

Tiraž:

500 komada

SADRŽAJ:

Uvod	7
Uzmi što ti daju, nije više moj moto	9
Fatma Bulić	
Ono što mogu da radim, želim da radim najbolje	13
Adna Memić	
Želim graditi svijet u kome ima mjesta za sve nas	17
Alma Hodžić	
Odlučio sam da nešto preduzmem	20
Ibrahim Šadić	
Pomaganje drugima najviše obogaćuje	23
Eldar Smajić	
Najvažnije je prihvatići sebe	26
Emina Hatemić	
Moja sreća ovisi o meni i mom radu	29
Nedžad Pirić	
Postala sam ponosna	32
Dalila Bećirević	
Nisam krhka djevojčica već odlučna aktivistica	35
Amela Goletić	
Želim biti svoj čovjek	39
Dževad Selimović	
Sve je stvar ličnog doživljaja	41
Emina Mujanović	
Ovo je uzbudljiv period mog života	44
Senaida Sarajlić	
Znam da se izborim za sebe	47
Fata Ramić	
Odlučio sam da se pokrenem	50
Mevludin Šuvalić	

Uvod

Period mladosti je period promjena. On uključuje samostalno donošenje odluka o važnim izborima koji mogu odrediti tok budućeg života. Karijera, brak, porodica, mjesto stanovanja – pitanja su koja okupiraju um mlade osobe. Ukoliko živi u relativno uređenom društvu, mlada osoba samim sistemom biva potaknuta da učini neke životne izbore kao što su odvajanje od roditelja, zapošljavanje ili zasnivanje porodice.

Neusklađenost želja i mogućnosti obrazovanja, nezaposlenost i nemogućnost jednostavnijeg, finansijski prihvatljivijeg stambenog zbrinjavanja samo su neki od problema s kojima se susreću svi mladi ljudi u Bosni i Hercegovini. Brojne su prepreke na njihovom putu ka samostalnom životu pa je sve češća pojava da mladi, koji više i nisu tako mladi, žive s roditeljima, te zbog nedostatka sopstvenih finansijskih sredstava nisu u mogućnosti donositi vlastite odluke i upravljati svojim životima.

Pored svih ovih problema i izazova, karakterističnih za većinu, jedna grupa mlađih ljudi se našla u dodatno otežanim okolnostima na putu ka samostalnosti. Mlade osobe sa invaliditetom u Bosni i Hercegovini žive na društvenim marginama. Arhitektonska, informacijska i generalna nepristupačnost odvaja mlade ljudе sa invaliditetom od svih životno nužnih sadržaja, poput zdravstva i obrazovanja, a da i ne spominjemo zabavne i kulturne sadržaje koji su mladim osobama važni. Odlazak na koncert, na kafu ili sportsku utakmicu je ogroman izazov.

Nadalje, doba mladosti je doba utvrđivanja stavova i vrijednosti, naročito samopercepcije i doživljaja svojih granica i mogućnosti. U svojevrsnoj izolaciji, bez izgrađenih socijalnih veza i s društveno uslovljenim ograničenjima u kretanju, informisanju i učenju, mlada osoba sa invaliditetom nema priliku da izgradi svoje kapacitete do svog maksimuma, niti da testira i primjeni postojeće vještine. Predrasude društva o osobama sa invaliditetom, kao onima koji su predmet društvene brige, utiču i na krivi doživljaj mlade osobe o samoj sebi.

Ipak, moguće je izdići se iznad negativnih stereotipa i pesimističnih prognoza. Zahvaljujući energiji i želji za napredovanjem mnoge mlade osobe sa invaliditetom su ne samo uzele život i budućnost u svoje ruke nego i svojim angažmanom doprinijeli napretku društvene zajednice.

U ovoj knjizi ćete čitati o običnim, ali i neprosječnim mladim ljudima. Običnim po karakteristikama i potrebama koje dijele sa svim mladim ljudima u društvu u kome žive, ali i onima poput hrabrosti, odvažnosti, upornosti i lične odgovornosti da radom i zalaganjem svoj život učine boljim i to baš ovdje, u svojoj zemlji. Zbog toga su, nažalost, u manjini. Ovih četrnaestero mlađih ljudi je okupljeno u projektu "Jačanje kapaciteta za samostalan život osoba s invaliditetom u BiH" koji Informativni centar za osobe s invaliditetom "Lotos" iz Tuzle implementira u partnerstvu s Centrom za samostalan život iz Stockholma, a podržan je od Švedske razvojne agencije SIDA, posredstvom MyRight BiH.

Prije početka samog projekta više od pedeset mlađih osoba i članova njihovih porodica je učestvovalo u istraživanju s ciljem utvrđivanja stavova mlađih osoba i članova njihovih porodica o pravima i mogućnostima osoba sa invaliditetom. Nakon okončanja istraživanja za učešće u projektu izabrano je petnaestero mlađih ljudi koji su zadovoljili kriterije postavljene u Informativnom centru "Lotos". Neki od kriterija su bili dokazana motivacija za daljim učenjem i radom, pozitivan aktivistički duh i interes za ostvarivanje prava osoba sa invaliditetom.

Priče koje su sadržane u ovoj publikaciji nastoje probuditi svijest građana o velikom potencijalu koji postoji u redovima osoba sa invaliditetom, te potaknuti druge mlade sa invaliditetom da učine korak ka samostalnom životu.

Uzmi što ti daju, nije više moj moto.

Djetinjstvo mi je bilo lijepo. Kad ne znaš za bolje, lijepo ti je sve.

Razboljela sam se kada mi je bilo osamnaest mjeseci, greškom ljekara. Imala sam, možda, pet ili šest godina kad sam dobila kolica. U jednom periodu mog djetinjstva svakog mjeseca sam provodila i po deset dana u bolnici. Kad bi došlo vrijeme za odlazak u bolnicu, smučilo bi mi se i plakala sam. Kako i ne bih. Mrzila sam bolnicu.

Odmalena su me odgajali da sve mogu i da moram biti jaka. Mama je znala popuštati, ali otac nikad. Ponekad su mi njegove metode bile prestroge, ali mislim da mi danas koriste. Polazak u školu je bio značajan za mene. U školi su me uglavnom svi prihvatali. Možda je

to zasluga i mog zauzetog pozitivnog stava. Učionica je bila u prizemlju, stoga nije bilo nekih velikih poteškoća. Kasnije sam imala časove informatike i fizike na spratu, zato su me drugovi nosili do učionice. U sebi sam osjećala taj „jaz“ između mene i njih. Stisnula bih zube, zažmirila i zamislila da je već prošlo. Ponavljala sam u sebi, ko zna koliko puta: „Proći će. Učil! Dokaži se znanjem, jednom će biti vrijedno svega ovoga.“ Roditelji su me vozili u školu. Uglavnom sam išla na sve aktivnosti, zahvaljujući tome što su se oni posvetili tome. I tako, malo škola, malo bolnica... Završila sam osnovnu školu odličnim uspjehom i počela potragu za srednjom školom. Nažalost, nije se sve odvijalo onako kako sam priželjkivala. Ili je bio problem u arhitektonskoj nepristupačnosti ili, jednostavno, u nerazumijevanju zaposlenih. Predlagali su mi da završim školu po prilagođenom programu. Konačno sam, zahvaljujući razumijevanju direktora, upisala Srednju mašinsku školu, smjer mašinski tehničar za kompjutersko projektovanje napredne tehnologije. To nije bio moj prvi izbor, ali kao i mnogo puta do tada našla sam se u neželjenoj situaciji da prihvatom ono što mi se daje. Tokom cjelokupnog školovanja u samu školsku zgradu sam ušla svega nekoliko puta, da položim ispite. Pristupačnost se opet ispriječila na mom putu. Ipak, nisam gubila vrijeme, ni čekala da se svijet promijeni, angažovala sam se u sportu. Trenirala sam razne sportove, išla na takmičenja i osvajala medalje. U djetinjstvu sam počela pisati poeziju i priče što je rezultiralo trima knjigama. Nekako pred kraj srednje škole sam se uključila i u politiku sa željom da promijenim situaciju u kojoj se nalaze osobe sa invaliditetom u mojoj lokalnoj zajednici.

Moje brojne aktivnosti i pozitivan pogled na svijet privlačili su i medijsku pažnju. Kad god bi se nešto desilo, bilo da je posrijedi objavljivanje knjige ili postignuti sportski rezultat, mediji bi pisali o meni. Čak su me portali proglašili za najljepšu maturanticu u Bosni i Hercegovini. A o čemu sam ja u tim trenucima razmišljala? Nisam se mogla ophrvati dojmu da nikog nije bilo briga ni kako sam ja došla na tu maturu, ni zašto nisam mogla ići redovno u školu. Nekoliko dana prije mature sam bila u nedoumici da li uopšte da idem na to svečano okupljanje, jer nisam imala priliku da se zbližim s mojim razredom.

Baš po završetku školovanja uključila sam se u projekat „Jačanje kapaciteta osoba s invaliditetom u BiH“. S obzirom na to da je projektom predviđeno i učešće člana porodice, moja mama je odlučila da prisustvuje radionicama. Na samom početku mi je bilo jasno da je ovaj projekat drugačiji od svega s čim sam se do tada susretala. Naime, dotadašnje aktivnosti su uključivale zabavu, crtanje, pravljenje predstava i slično. Neke edukativne radionice kojima sam prisustvovala trajale bi sat-dva i na tome se sve završavalo. Neko bi nešto prikazao u power pointu i mi bi išli kući. Značajnog efekta nije bilo. Kad sam prvi put prisustvovala radionici ovog projekta, iznanadila sam se organizacijom. Jedna osoba me dočekala na ulazu, druga je bila u sali. Nosile su propratni materijal, postavljale stolove, a voditelji su mi se odmah obratili. Dok smo mi bili u jednoj sali, roditelji su radili u drugoj. Učili smo ozbiljne stvari. Činilo mi se i nepotrebним učenje pisanja dopisa, jer sam mislila da mi to neće nikad trebati. Nisam ni slutila da će se to dogoditi ubrzo. Sada razumijem da sam ovim projektom dobila ne samo ono što sam željela nego i ono o čemu se nisam usudila maštati. Nekada je bilo i teško, suočavala sam se se s novim izazovima. Na primjer, sam čin sjedenja je predstavljao ogroman problem jer uslijed neadekvatnih uslova obrazovanja nisam ni sjedila u školskoj klupi. Također, na početku smo se svi mi mladi stidjeli, ali polako se to počelo mijenjati i naš glas se sve češće čuo.

U kratkom periodu se moj pogled na život promijenio, suočila sam se sa stvarnim životom. Konačno nas je neko smatrao ravnopravnima i očekivao od nas daleko više nego prije. Uslijedile su edukacije, seminari i studijske posjete. Nastojala sam sve to da iskoristim, da se izgradim i ojačam. Tome su znatno doprinijeli divni ljudi koje sam upoznala. Osoblje Informativnog centra za osobe sa invaliditetom „Lotos“, moje trenerice i kolege iz grupe. Postala sam dio jedne nove, veće priče. U toj grupi ljudi nije bilo nas i njih. Niko mi nije govorio da nešto ne mogu zato što sam osoba sa invaliditetom, niti me je hvalio ako nešto ne uradim kako treba, misleći da ja i ne mogu bolje. Osjetila sam povjerenje.

U studijskim posjetama sam imala priliku vidjeti i uvjeriti se da je moguć samostalan život osoba sa invaliditetom. I to ne u idealnom društvu, jer takvog društva nema, nego zahvaljujući svom angažmanu i borbi za jednaka prava. U Podgorici, recimo, sedamdesetero mladih ljudi sa invaliditetom studira, u Sarajevu postoji picerija u kojoj rade isključivo osobe sa invaliditetom, a jedna je od najboljih u gradu. To govori puno.

Fatma sa grupom tokom studijske posjete u Podgorici

Pored studijskih posjeta ojačao me je mentoring program. Bila sam u Udruženju za uzajamnu pomoć u duševnoj nevolji TK „Fenix“. Tamo dolaze ljudi koji imaju psihičke smetnje i društvo ih nekad tretira gore nego nas. Pričali su mi kako su sami izgradili kuću gdje je danas kancelarija. Vidjela sam da tamо sve rade: od pisanja projekata do kuhanja ručka za pedesetero ljudi. Prisustvovala sam grupama za podršku, odgovarala na e-mailove i pisala jedan projekt. Stečeno iskustvo mi puno znači. Naučila sam prilagođavati se različitim osobama u timu i razumijevati potrebe i osobine drugih ljudi.

Nekako s projektom mijenjala sam se i ja pomalo. Ozbiljno sam razmatrala svoje opcije. Željela sam upisati fakultet, ali nisam znala ni kako, ni šta studirati. Tada sam tokom jedne radionice saznala za Fond za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom, kao i mogućnosti edukacije i zapošljavanja posredstvom njega. Odlučila sam unaprijediti moje vještine na računaru i usavršiti engleski jezik.

Kada je u „Lotosu“ objavljen natječaj za administratora, shvatila sam da ispunjavam većinu traženih zahtjeva. Prijavila sam se i zaposlila.

I tako, uz aktivnosti projekta došao je i posao, uskoro i edukacije. Ispočetka je bilo mnogo teško i naporno. Moj duh je trčao, ali kičma nije slušala. Prva sedmica je bila užasna i nakon samo nekoliko dana morala sam ostati u kući, jer tijelo nije izdržalo. Naravno, nastavila sam nakon dan-dva odmora. Na poslu su me ohrabrili da je svaki početak težak i da je potrebno vrijeme da se naviknem. Svaki dan je bivao lakši. Odjednom sam shvatila da sam provela skoro cijeli dan za kopir-aparatom. Umorna bih došla kući i spavala kao beba. Nekad ima puno posla, a nekad manje, pa imamo vremena za šalu i druženje. Kad pomislim na to, osjetim ponos. To sam uvijek željela, da živim kao i svi drugi. Radim, zarađujem svoju platu i budem korisna sebi i društvu. Radiću na sebi što više. Želim biti aktivna u pokretu osoba sa invaliditetom, biti jedan od lidera sutrašnjice.

Tako brzo se sve mijenja da se moji ukućani teško navikavaju na promjene. Želim da jednog dana iznajmim stan i živim sama ili s cimerima. Jedan od motiva za to je smanjenje udaljenosti do posla i škole, kao i više slobodnog vremena za mene i članove moje porodice. Znam da je ponekad najudobnije tamo gdje su mama i tata, ali želim iskusiti i tu stranu samostalnog života. Moji roditelji su punih dvadeset godina svu svoju energiju fokusirali na mene. Vrijeme je da se i oni malo odmore.

Trenutno pohađam edukaciju iz web dizajna i engleskog jezika. Polako se psihički pripremam i za to. Slobodnog vremena nemam puno, ali se ne žalim. Ono malo što ostane provedem s momkom i porodicom. Ponekad odemo negdje. Nastojim da se krećem što više. Ljudi me prepoznaju kad kolicima projurim. Dobro je da nas vide što više. To dovodi do promjene svijesti, što će prije ili kasnije dovesti i do povećanja pristupačnosti, nama tako neophodne. Ukoliko svi damo svoj doprinos, utoliko će brže doći do promjene.

Fatma Bulić

Promocija Priručnika „Put ka samostalnom životu“

Ono što mogu da radim, želim da radim najbolje

Adna Memić

Voljela bih da mogu reći da je moje djetinjstvo bilo obilježeno igrom, ali nije. Bilo je obilježeno doktorima i vježbama. Da bih se igrala, djeca su mi uglavnom dolazila kući. Čudno je to kako sam na kraju ispala tako društvena i komunikativna.

Moja priča nije puno drugačija od priča druge djece sa invaliditetom. Škola mi je bila relativno blizu, ali to nije znatno olakšavalo stvar. Od samog početka problem su bile stepenice i nerazumijevanje pojedinih nastavnika. Nakon dvanaest godina školovanja i, evo već, dvije godine fakulteta situacija nije puno drugačija. Uvijek me neko nosi ili nosi moju hodalicu. Neki prosvjetni radnici me razumiju, a nekima je teško shvatiti da meni treba malo više vremena da uradim kontrolni rad ili ispit. Ja jesam uporna osoba, ali, priznajem, prilično sam umorna od svega toga.

Borba za moja prava, bilo da je u pitanju obrazovanje ili zdravlje, puna je anegdota. Jedna od njih priča o tome kako je moja majka dospjela do jednog političara i organizacije koja šalje djecu na liječenje. Doslovno ga je iznenadila, ne dajući mu da mrdne dok nije pristao. Nedavno sam sličnu situaciju gledala na treningu za lobiranje, pa sam se smijala. Moju mamu niko nije učio kako se lobira, sem, možda, nužda i ljubav prema meni. I pored upornosti, truda i činjenice da živim u samom centru Tuzle, ništa nije bilo jednostavno zato što nismo imali prave informacije i zato što smo bili usamljeni u našoj borbi. Prije ovog projekta sam bila uključena u neke aktivnosti drugih organizacija za djecu sa invaliditetom. Tamo sam doživjela dosta lijepoga i moram reći da sam, kao dijete, i mnogo naučila. Međutim, kako je vrijeme prolazilo shvatila sam da čak i tamo postoji neki nevidljivi zid, limit iza koga za mene nema dalje. Naprimjer, pričala sam s osobljem o mojoj želji da studiram Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet i da u budućnosti i ja radim s djecom sa invaliditetom i njihovim roditeljima. Niko mi nije direktno rekao da to ne radim, ali čula sam mnogo komentara o tome kako je to za mene preteško i da, možda, neću moći raditi taj posao. Nikako mi nije bilo jasno kako je moguće da ljudi koji mi sve vrijeme govore da imam ista prava, onog momenta kad ja

posegnem za njima, ne vjeruju u to. S jedne strane bilo je to razočarenje, a s druge strane shvatila sam da oni u stvari ne znaju šta je zaista potrebno djeci sa invaliditetom. Vježbe, crtanje i druženje su samo dio priče. Mnogo bitniji dio je poštovanje, ohrabrenje, podrška kako djetetu, tako i porodici. Toga imam na pretek. A o tome kako je to teško, ne treba mi niko pričati. Ja na lako nisam ni navikla. Upisala sam fakultet i tad je došao projekat.

Prva stvar koja me oduševila je činjenica da s nama rade dvije mlade žene koje su izuzetno svjesne svega što prolazimo jer su i same osobe sa invaliditetom koje su uspjеле da nađu svoje mjesto u ovom društvu. Za razliku od mnogih drugih „profesionalaca“ one su me mogle ohrabriti. To je potvrdilo moje saznanje da puna podrška dolazi od ljudi koji iz ličnog iskustva znaju kako ti je, onih koji te ne sažalijevaju, niti imaju lake kriterijume.

Druga stvar u ovom projektu, koja je na mene ostavila dojam, jeste poziv roditeljima da se uključe u radionice. Kroz svoj život, ali i studij, znam koliko je to važno. Veza koja se formira između djeteta sa invaliditetom i njegove porodice je složena i opterećena raznim izazovima u rasponu od prezaštićenosti do prevelikih očekivanja. Moji roditelji su meni dali dosta slobode i omogućili mi mnogo toga o čemu drugi mladi samo sanjaju, ali, vjerujte, nije uvijek lako ni njima, ni meni. Na primjer, ja ne prosipam kad pijem iz čaše kad nema mame da me gleda. Njen pogled pun brige i želje da mi olakša neke stvari za mene često predstavlja kočnicu. Kad sam sama, ja se, možda, i namučim, ali se osjećam mnogo opuštenije. Upravo zbog toga mislim da nema samostalnosti dok se ne radi i s roditeljima. I mislim da s tim aktivnostima treba početi čim se sazna za mogućnost invaliditeta kod djeteta.

Bilo je toliko toga što me ojačalo u toku ove godine. „Lotos“ nam je pristupio kao onima koji su budućnost pokreta osoba sa invaliditetom u BiH. Na jednom od treninga za mlade lidere sam shvatila da mi, zapravo, ne znamo ni šta je pokret, ni šta su naša prava. Sjedili smo i ushićeno slušali ljude čije je umijeće i znanje bilo ogromno u našim očima, ne razumijevajući puno toga. Danas znam da nismo razumjeli zato što se niko do tada nije ni trudio predložiti nam te bitne pojmove. Od nas nikad nije ništa očekivao. Uvijek smo bili oni o kojima drugi brinu i za koje drugi odlučuju. U „Lotosu“ je to nepoznanica. Shvatila sam da očekuju da uzmemo život i budućnost u svoje ruke. Godina dana projekta je bila puna promjena. Učila sam da mislim, donosim odluke i da imam pravo da kažem. U studijskim posjetama sam vidjela šta se sve može kad se ruke slože. Na treninzima sam

naučila mnogo toga, ali za mene je jedna stvar predstavljala prekretnicu. Naime, do tada bih uvijek išla dekanu s molbom da budu predusretljivi, da mi omoguće da se ne penjem ili imam više vremena za pismeni rad. On bi me uvijek pažljivo saslušao i razgovarao s profesorima sugerijući im kakve ustupke da čine, ali nekako mi se činilo da su profesori, ipak, postupali prema vlastitom nahođenju. Kroz projekat sam naučila koji zakoni i organi regulišu pitanje prava na inkluzivno obrazovanje, kojoj službi i kako se podnosi pismeni zahtjev i kakve su opcije ako ne stigne odgovor. Također, nedavno sam imala priliku da s „Lotosom“ odem na jedan trening zagovaranja kroz koji sam još više naučila o tome. Sada više ne razmišljam samo o tome kako ću ja završiti ovaj fakultet, nego i o tome kako će ga završiti oni poslije mene.

Adna tokom studijske posjete Sarajevu sa grupom mladih u piceriji

Ljudi me obično pozitivno doživljavaju. Uvijek sam raspoložena, stalno pjevušim, volim da izlazim i da se provodim. Stignem i na predavanje i da volontiram i na zabavu naveče i, opet, narednog dana sve ponovim. I to sve sa mojim „Ferarrijem“, mojom hodalicom. Nažalost, zbog nepristupačnosti, sve moram obići taksijem koji prilično košta. U kući sebi napravim jelo, usisam, nekad suđe operem. Meni za to treba duplo više vremena, ali nije bitno. Vrijeme je ionako moje, trošim

ga svojom brzinom. Taj moj stav je ranije bio odraz prkosa i nade, a sada je nekako postao moj. Priznajem da pored moje vjere u jednaka prava nisam uvijek imala i vjeru u to da će uspjeti. Bilo me je strah da se crne prognoze, o tome kako ja neću moći raditi, jednog dana ne obistine. Onda je uslijedio poziv da se uključim u mentoring program. Volontirala sam u dvije organizacije. U „Fenixu“ sam pomagala ljudima s psihičkim smetnjama koristeći pored nekih osnovnih znanja i svoje lično iskustvo. Vidjela sam da čak i ljudi koji hodaju nekad ne mogu da ustanu, premda nemaju neki fizički nedostatak. Naučila sam da razumijem razlike. Pored toga što je bilo izazovno, uspješno sam obavljala svoje dužnosti. Kasnije sam nastavila u *Udruženju distrofičara* radeći neke potpuno drugačije poslove. Administracija, nabavka robe, telefonski kontakti, fakturisanje... Shvatila sam da mogu da radim cijeli dan i da je moj strah bio neosnovan. Naravno da se umorim, nekada me i noge zbole, ali to se dešava i osobama bez invaliditeta. Postoji vikend i godišnji odmor, pa, ako baš mora, i bolovanje. Kroz projekat sam naučila i da ne moram sve sama. Radim ono što mogu, što ne mogu može neko drugi. Personalni asistent bi trebao da bude plaćen za to da mi pomogne. Pored moje predanosti, važno je da naučim dobro i kvalitetno obavljati svoje zadatke. Mladi sa invaliditetom u našem društvu su, nažalost, nevidljivi. Nije li to razlog jer nemaju priliku imati puno uzora u osobama sa invaliditetom u njihovim sredinama? Kad je projekat počeo, bila sam iznenađena činjenicom koliko ima ljudi koji su uspjeli da se ostvare profesionalno, porodično i društveno.

Kad me ljudi upoznaju, često kažu da ne djelujem kao osoba koju tište problemi, a imam ih mnogo. I bez obzira na to što ja trpim zbog njih, osjećam da su ih stvorili drugi ljudi. Studiram na Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu. Tamo se obrazuju ljudi za rad s osobama sa invaliditetom. Mene na mom fakultetu nose, a na praksi, u školi za obrazovanje djece s poteškoćama u razvoju, sam se i penjala noseći svoju hodalicu na treći sprat. Poslije toga me sve boljelo. Profesori često uzmu moj pismeni rad kad i drugima, koji pišu bez problema, ili jednostavno kažu da ne znaju kako da mi ga prilagode. Naravno, neki pokazuju razumijevanje, ali ne zato što postoji sistem, nego su dobri ljudi.

Sve ovo vidim i doživljavam kao moj izbor. Mogu ostati u kući, kao i mnogi drugi i miriti se sa zbiljom koja mi se ne dopada. Mogu izaći, učiti i mijenjati ono što jeste.

Adna Memić

Želim graditi svijet u kome ima mjesta za sve nas

Alma Hodžić

Uvijek sam bila nasmijana. Odrasla sam okružena ljubavlju svoje porodice. Imam dvije sestre koje su udate i imaju svoje porodice. Uprkos tome, ili možda baš zbog toga što su me pazili i mazili jer sam najmanja a i rođena bez ruke uz probleme sa srcem i nekoliko operacija, ja sam postala izuzetno jaka. Bez obzira kakav problem imaš i koje ti izazove život postavi, kad znaš da imaš ljudе oko sebe koji te vole, sve je lakše. Upravo zato sam se uključila u pokret osoba sa invaliditetom. Da budem jedna od osoba koje će izgraditi svijet u kome ima mjesta za sve.

Premda sam bila nasmijana, nisam baš uvijek bila i bezbrižna. Ispod mog osmijeha krio se strah od toga kako će me moji vršnjaci prihvatići. Zanimljivo, nikad mi sam nedostatak potpuno razvijene ruke nije bio toliko problem, koliko činjenica da je to problem nekom drugom. Sa

svojom malom rukom naučila sam da radim ono što mi treba. Trebalo je samo uvjeriti druge da je to tako. Čak i moji ukućani, a naročito moja mama, su uvijek nastojali da rade stvari umjesto mene. Razumijevajući njihovu želju da pomognu, nastojala sam kroz humor, ali odlučno, izbjegći te situacije. Dokazivala sam raznim aktivnostima da ja mogu sve što i drugi. Jedna od aktivnosti koja ispunjava moj život je sport, streljaštvo. Članica sam Streljačkog sportskog kluba „Konjuh“ u Živinicama i trenutno među najperspektivnijim sportistkinjama sa invaliditetom u Bosni i Hercegovini. Na državnom takmičenju sam osvojila prvo mjesto u ženskoj konkurenciji i držim najbolji rezultat u svim kategorijama. Pored lične sreće zbog nagrada za trud, raduje me to što svojim aktivnostima mogu doprinijeti povećanju vidljivosti osoba sa invaliditetom. Ljudi se čude kako osoba bez ruke može biti dobra u tom sportu, a ja se čudim što je to njima čudno. Mislim da svi ljudi mogu biti dobri u onome što vole.

Premda sam osoba sa invaliditetom, nemam nikakva primanja po osnovu invalidnosti. Uz moju aktivnu prirodu i lični motiv, to je možda bio dodatni razlog

što sam nakon završetka škole imala ogromnu želju da se zaposlim. Saznala sam dosta toga o mogućnostima za zapošljavanje osoba sa invaliditetom i Fondu za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom i opskrbljena svim tim znanjem obišla mnogo poslodavaca dobijajući uvijek isti odgovor: „Kako ćeš ti raditi?“ Nisam se dala obeshrabriti, nego sam se uključila u rad organizacija osoba sa invaliditetom. Naravno, moji problemi za njih nisu ništa novo. Ta neravnopravnost na tržištu rada je i razlog zašto se u sklopu organizacija osoba sa invaliditetom osnivaju preduzeća. Moj aktivizam uključivao je prisustvovanje na nekim događajima i radionicama koje je organizovao „Lotos“. Svaka aktivnost u kojoj sam sudjelovala bila je korisna za mene. Ipak, prava korjenita promjena došla je kada sam se uključila u projekt „Jačanje kapaciteta za samostalan život osoba sa invaliditetom u BiH“. Svima pričam o tome kako i zašto je ovaj projekat napravio promjenu u mom životu. Mnogo je različitih treninga i projekata u Bosni i Hercegovini. Ljudi u najboljoj namjeri žele raditi na promjeni stanja. Ali sve se, nažalost, završi u priči. Prisustvuješ nekom događaju, nakon toga odeš kući i nastaviš sam da se boriš s istim problemima koje si do tada imao. Ono što je

„Lotos“ ovdje uradio je da je za nas petnaestero osigurao dugotrajnu i svakodnevnu podršku na razne načine. Prvo učiš kroz treninge, onda to vidiš kroz studijska putovanja, pa vježbaš kroz mentoring. Što je najvažnije, kad izraziš želju da nešto sam probaš, bilo da nađeš posao ili da volontiraš, podrže te u tome. Jednostavno više nisi sam.

Na početku sam odlučila da ovaku priliku neću propustiti. Naime, cijeli život se pitaš kako će izgledati tvoja budućnost, a onda ti neko dođe kući i zamoli te da se uključiš u nešto što će definitivno poboljšati tvoj život. Nedugo nakon uključivanja

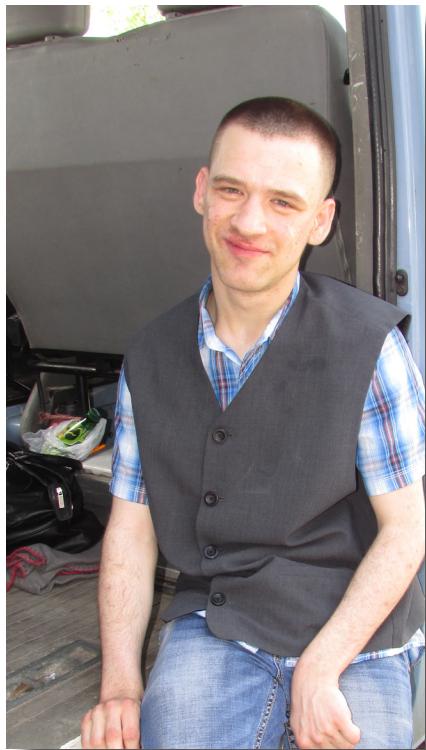
Alma u razgovoru sa novinarkom nakon promocije Priručnika „Put ka samostalnom životu“ u Sarajevu

u projekat zaposlila sam se u „Intrag“ d.o.o. za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom na poslovima administratora. Budući da se radi o maloj firmi, zajednički dijelimo poslove i radosti, i već smo međusobno postali prijatelji. Ništa ne uključuje čovjeka u društvo kao zaposlenje. Osjećam se korisnom, zarađujem svoj novac, odgovaram za svoj posao i, na kraju, za svoj život. Sad sam zaposlena žena, aktivistkinja i sportistkinja. Ove godine sam upisala studij za menadžment u Tuzli. Uz to imam dosta privatnih i porodičnih obaveza. Nekad budem i umorna, pa mi je teško otici na trening ili takmičenje. Tada upotrijebim one rezerve snage i nikada se ne pokajem. Snaga dolazi iz onog što ostavljam iza sebe. Kad vidim rezultat svog rada, bilo da je to složen registrator, medalja ili ohrabren prijatelj, znam da je vrijedilo.

Kroz sve što sam prošla u životu naročito zadnjih godina, shvatila sam važnost koju, za život i prava osoba sa invaliditetom, imaju organizacije osoba sa invaliditetom i njihov rad na zagovaranju. Nadam se da ću u budućnosti moći dati svoj doprinos poboljšanju situacije u našem društvu za sve nas.

Alma Hodžić

Odlučio sam da nešto preduzmem

Ibrahim Šadić

Biti osoba sa invaliditetom nije nikakva sramota. Sramota je kad nećeš ništa da radiš u životu, a sve ti je dato. Ja nisam završio osnovnu školu. Rekli su mi da je to zato što nisam mogao redovno da pohađam nastavu. I ono što sam uspio nije bilo lako. Mama me je nosila na vježbe. Dugi niz godina sam išao u Centar „Koraci nade“. Zahvalan sam im što su me naučili da čitam i pišem. Sad više ne idem jer osjećam da sam prerastao taj način rada. Mama i dalje ponekad ide da se druži s drugim roditeljima. Ja želim da živim kao odrasla osoba, da završim školu, da se oženim i imam svoju porodicu. Meni najteže padaju prepreke na putu ka samostalnom životu. Kroz ovaj projekat sam naučio da živjeti samostalno znači donositi odluke poput onih gdje, s kim i kako živjeti. Danas se borim za neke stvari koje su drugim ljudima normalne. Jedna od meni najvažnijih je školovanje, zatim samostalno kretanje i druženje s drugima. Na primjer, volim da idem u džamiju i da slušam predavanja o tome kako živjeti kao dobar čovjek. Sve što sam тамо naučio, ja mogu: mogu biti dobar sin, priatelj, mogu učiti i pomagati drugima. Samo mi društvo treba dati priliku, a ono to ne čini.

U zadnjoj godini dana, kako sam se uključio u projekat, promijenio sam svoje stavove. Mislio sam da su samo društvo i vlast krivi za loše stanje nas, osoba sa invaliditetom. Sad znam i vidim da i mi imamo odgovornost jer sjedimo kod kuće i ne borimo se za sebe. Odlučio sam da nešto preduzmem i da doprinesem boljitu. Razmišljaо sam kako bih to mogao i gdje bi moja pomoć bila najpotrebnija. Budući da se otežano krećem i nisam u prilici da puno doprinesem svojim fizičkim radom, shvatio sam da uvijek mogu hrabriti druge. Otišao sam u bolnicu u gradu gdje živim i pitao da li mogu da volontiram, tako što ću djeci koja se тамо liječe biti ohrabrenje i podrška. Mislio sam da će мој primjer kako se ne odustaje i pozitivno razmišlja pomoći i njima da se brže oporave ili bar da imaju osjećaj da nisu sami. Puno sam se obradovao kad su me prihvatali i dozvolili mi da volontiram. Brzo sam se uklopio s ljudima koji тамо rade. Čak sam nekad i kafu pravio.

Tokom volontiranja sam odlučio da dio onoga što sam želio da prenesem djeci i drugima prezentujem pred timom u bolnici. Dugo sam spremao to predavanje i da ne bih šta zaboravio, naučio sam ga napamet. Pomogli su mi moji prijatelji, kao i moja trenerica Zumreta. Taj dan je za mene bio poseban. Svi su došli da me slušaju, uključujući i moje prijatelje, mlade iz projekta.

Ovo iskustvo me je ojačalo u mojoj želji da aktivno doprinesem položaju osoba sa invaliditetom. Sljedeća stvar koju sa svojim kolegama planiram je posjeta jednom popularnom talk-showu. Želim da progovorimo o mladima sa invaliditetom na jedan nov način. U tim mojim aktivnostima nije uvijek išlo sve lako. U velikoj želji da nešto uradim, ponekad postupim i nepomišljeno. Ipak, naučio sam da je pravo na grešku nešto što nas i izjednačava s drugima. Ne griješim zato što sam osoba sa invaliditetom, griješim jer sam čovjek. I kad prihvatom savjet osjećam da sam na dobitku jer učim i napredujem.

Ibrahim sa grupom mladih tokom studijske posjete Banja Luci

Mnogo toga što se desilo tokom ovog projekta, nisam mogao ni zamisliti kad sam bio dijete. Kao i mnogim drugim, moje djetinjstvo je bilo ispunjeno vježbama i razočarenjima. Premda sam pozitivna osoba, vaspitanan da ne mrzim i da praštam, kao udarac u leđa doživljavam riječi meni bliskih ljudi koji kažu kako smo mi teret, kako je sav naš trud ništavan, te da uzalud trošimo vrijeme. Moje vrijeme prolazi i moja je odluka kako će ga trošiti. Odlučio sam da se uključim u projekat i sretan sam što su me izabrali. Naučio sam puno i stekao prijatelje za cijeli život. Ali ono što sam dobio projektom, smatram samo početkom i nikako ne želim da ostane na tome. Kad smo bili u studijskoj posjeti Centru za samostalan život u Beogradu, gledali smo film o jednom njihovom projektu kroz koji su mnoge osobe sa invaliditetom dobile priliku da žive samostalno. Oduševio sam se kako su se neki zaposlili, neki su se dodatno školovali, a većina je dobila personalne asistente. Kada je film završio, meni je ostalo nejasno šta je bilo s tim ljudima, pa sam skupio hrabrost i pitao gospođu Gordanu Rajkov gdje su ti ljudi danas. Ne moram ni objašnjavati da sam u tim ljudima vidio nas. Zamislite moju sreću kad je ona rekla da se, premda je projekat prestao, niko nikad nije vratio na staro. Napredak koji su postigli ojačao ih je za dalje. Razmišljao sam dugo o tome. Naročito o personalnoj asistenciji koja bi meni tako mnogo pomogla. Meni je sada mama personalni asistent. Ona je jedna od najboljih mama na svijetu, ali je grozan personalni asistent jer uglavnom radi ono što ona hoće ili kako misli da meni treba. Recimo, ja hoću farmerke, ona dodaje trenerku. Užas! Kad bih imao plaćenog asistenta, on bi dodao farmerke. I išao bih s društvom u grad, na kafu, bez maminih pritužbi da hoće negdje drugdje. Ipak, koliko god meni bile važne, to nisu najvažnije stvari. Škola i, jednog dana, posao su ono što bi mi promijenilo život. Bez personalne asistencije to će se realizovati teško. Želim da u narednom periodu završim školu. To je moj cilj i sada je već jasno da će ga ostvariti. Propustili smo svi već puno vremena čekajući da se neka procedura u Ministarstvu obrazovanja riješi, da bi mogli vanredno polagati razrede osnovne škole. Namjeravam da ozbiljno učim i to riješim što prije.

Ibrahim Šadić

Pomaganje drugima najviše obogaćuje

Eldar Smajić

Imam dvadeset četiri godine i ove godine ću upisati fakultet. Mislio sam da malo kasnim, ali prijatelji su mi rekli da zbog svog angažmana i treninga ni sekund ne zaostajem. Prije projekta nisam razmišljao o fakultetu. Materijalno sam zbrinut jer sam nakon majčine smrti naslijedio njenu penziju. U nesigurnom i siromašnom društvu u kome živim većini ljudi bi to bilo dovoljno i nikada ne bi ni težili ka nečemu drugom. Tako sam razmišljao i ja dok nisam uključen u projekt „Jačanje kapaciteta za samostalan život osoba sa invaliditetom u BiH“.

Pored ogromne ljubavi i pažnje kojom su me okružili moji majka, otac i sestra, vaspitan sam da budem odgovoran za svoj život i svoje obaveze. Mislim da je takav pristup mojih roditelja doprinio da sada imam mnogo više samopouzdanja

i vjere u svoje mogućnosti. I osnovnu i srednju školu sam završio redovno. Na početku su govorili da moram ići u „specijalnu“ školu u Tuzli. Moj otac se žestoko borio protiv toga jer za to nije bilo nikakvog razloga. Redovna osnovna škola je bila samo 300 metara udaljena od moje kuće. Direktor škole je to predložio strahujući da se neću moći sigurno kretati školom ili da ću možda pasti i povrijediti se. Zapravo mi se to moglo dogoditi i u ponuđenoj, a neželjenoj varijanti obrazovanja. U školi sam se, ipak, snalazio. Većina nastavnika, kasnije i profesora, je imala razumijevanja za činjenicu da sporije pišem. Oni koji nisu imali razumijevanja, odustali su zbog moje upornosti.

Nekoliko godina nakon školovanja sam proveo u kući. Pokušavao sam biti od koristi svojoj porodici i ne klonuti duhom. Kad su Vesna Bratović i Senad Mehmedinović došli radi istraživanja, nisam ni slutio na koji način će se stvari odvijati. Tokom prvih radionica sam, a to su i moji prijatelji rekli, osjećao pomalo nervozu. Našao sam se tu, sa svim tim mladima od kojih većinu nisam poznavao.

Pomalo je nervoza prestajala, a jačalo je prijateljstvo između nas. Trenerice su bile odlične i nastojale su nas maksimalno uključiti u rad. Svakim danom se situacija sve više zahuktavala i kao da nas je sve ponijela neka nova energija. Uključivali smo se u društvo ispočetka na nagovor drugih, kasnije i sami izmišljajući načine na koje možemo ostaviti svoj trag.

Eldar predstavlja grupni rad tokom peer sesije za mlade

U studijskoj posjeti u Sarajevu sam se oduševio vidjevši šta sve mogu i rade osobe sa invaliditetom. Shvatio sam da nema granica, osim ako ih sebi ne postavimo sami. Razmišljajući šta je najviše uticalo na moju promjenu, shvatio sam da to nije ono što su drugi napravili za mene nego prilika da ja napravim nešto za druge. „Lotos“ je objavio poziv nama, mladima da se uključimo u mentoring program, ako to želimo, i ja sam prihvatio. Otišao sam u „Korake nade“, Centar u kojem su neki od mojih kolega iz projekta proveli dio svog djetinjstva. Predstavili su me

kao praktikanta, volontera koji je došao da pomaže. Mora da je to korisnicima bilo zanimljivo, možda i čudno ispočetka jer sam izgledao i govorio slično kao neki od njih. Nisu baš navikli da su volonteri i profesionalci koji s njima rade i sami osobe sa invaliditetom. Ta sličnost, a možda i moj empatičan karakter, otvorili su mi vrata kod korisnika. Povjeravali su mi se i željeli raditi sa mnom, tako da su ubrzo uslijedili rezultati. U razgovoru sa Sandrom sam postao svjestan koliko sam sretan zbog toga i shvatio da želim raditi to cio svoj život. Također, razumio sam koliko je radni angažman, pa makar on bio i bez formalnog zaposlenja, nešto što ispunjava čovjeka i daje mu smisao. Tu svoju radost i novopronađenu istinu sam podijelio s prisutnima na promociji modela mentoringa. Bez obzira na to što sam imao smisao i osjećaj za rad s djecom i mladima sa invaliditetom, shvatio sam da mi je neophodno znanje, pa sam odlučio upisati Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet.

Moj život je ovim projektom dobio još neke dimenzije. Uvijek sam bio društven i volio sam da se viđam s prijateljima, ali, kao i mnogi, razmišljam kako me oni vide. Dok sam išao kao dijete s ocem, sagovornici bi njega pitali koliko imam godina ili kako se zovem. Zanimljivo, sada mi se to ne dešava. Kao da se moje samopouzdanje više osjeti pa se meni obraćaju. Moj angažman u projektu je uključivao i neke medijske nastupe te su me komšije prepoznale.

Biti osoba sa invaliditetom je veoma uočljivo u našem društvu, ali ništa nije uočljivije od sretnog i ispunjenog čovjeka.

Eldar Smajić

Najvažnije je prihvatići sebe

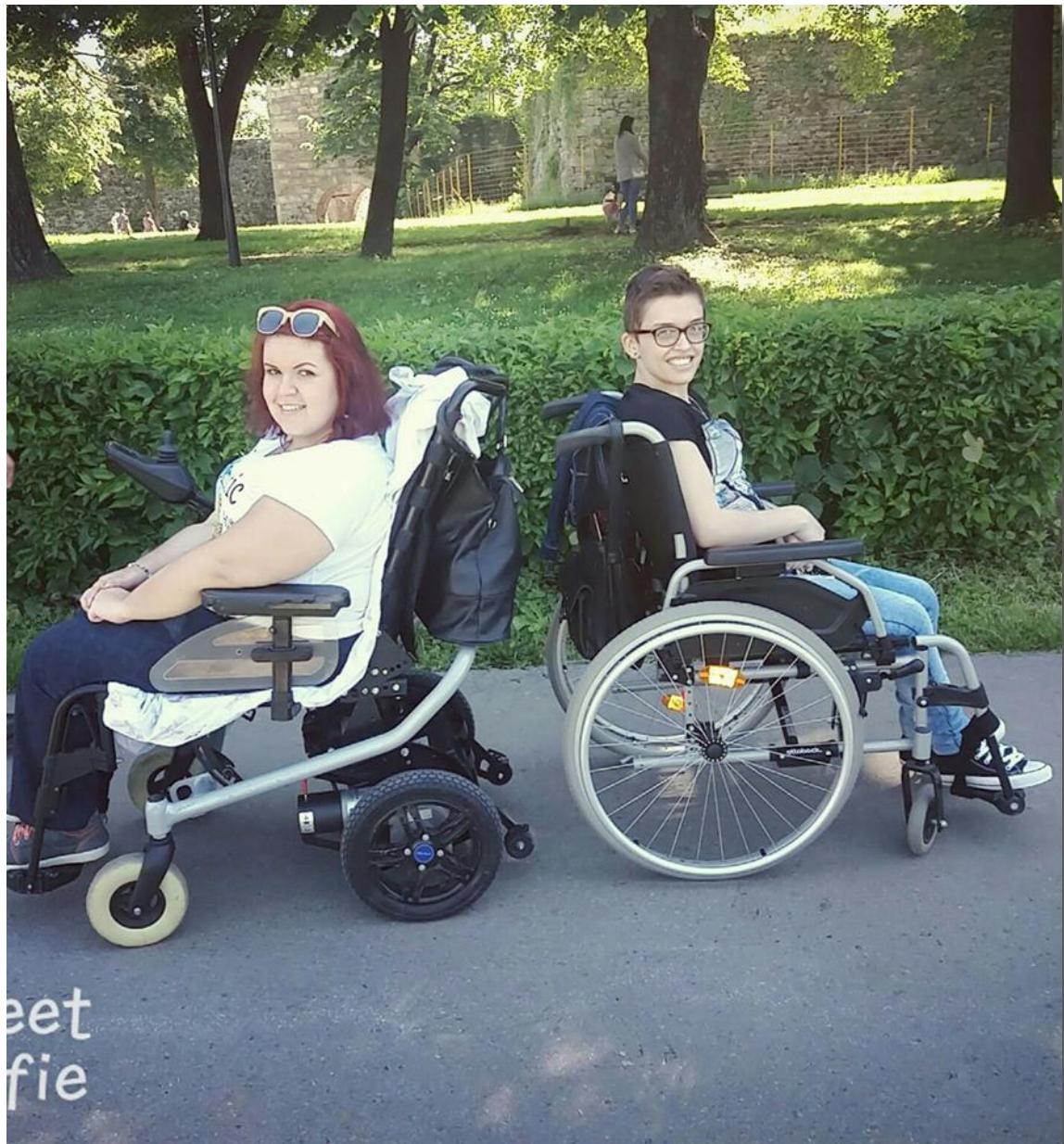
Emina Hatemić

svoje mjesto. Vlasnik se posebno potrudio da mogu s kolicima da uđem. Premda ne mogu plesati kao drugi, itekako se mogu veseliti i uživati. Nekim ljudima je čudno kako smo nas dvije vesele. Njoj kažu da je nevjerojatno kako žena s "bolesnim" djetetom može biti sretna. Ili kako ja mogu biti sretna. Razmišljam o tome ponekad... O ljudima i o tome šta ih čini sretnima. Budući da je psihologija nešto čime se želim baviti u budućnosti, puno čitam o tome. Iz svog života sam naučila da je najvažnije prihvatići sam sebe. Nakon toga je važno da te ljudi koji te okružuju, tvoji najbliži, prihvate takvog kakav jesi. Druge stvari su sporedne. Moj interes za psihologiju je došao prirodno. Drugi ljudi me doživljavaju kao osobu kojoj se mogu povjeriti i pitati je za savjet. Nažalost, za sada taj moj interes ostaje u privatnoj sferi jer školovati se još ne mogu. Naime, ni osnovnu školu nisam završila. Kada je trebalo da krenem u školu sa svojim vršnjacima, direktor škole je rekao da ne postoji mogućnost da idem u školu jer je nepristupačna. Nadalje su slijedili razni "stručnjaci" koji su rekli kako meni, kao osobi sa invaliditetom,

Moji roditelji su saznali da nikad neću hodati kada sam imala dvije godine. Niko ne želi čuti te riječi, ali oni su brzo prihvatali moje stanje. Odgajali su s puno ljubavi svoju prvu kćerku. Nažalost, nisu me svi tako prihvatali. Neki u meni nisu vidjeli ništa drugo nego dijete u kolicima. Upravo oni su odlučivali o toku mog života i sudili o tome šta je meni potrebno, a šta nije.

Moja porodica su moji roditelji i moj brat. Puno smo bliski i volimo provoditi vrijeme zajedno. Kad sam negdje na putu, redovno se čujem s bratom. Nekim ljudima je čudno kako imamo dobar odnos jer se, navodno, neka braća i sestre ne slažu baš najbolje. Moj brat ide sa mnom svuda i nikada se nije stadio mene i mog invaliditeta. "Bole nas noge od plesanja", našalimo se mama i ja kad se vratimo iz večernjeg izlaska. Mama mi je mlada i nekada smo kao drugarice. Idemo u jednu diskoteku u kojoj imam

škola i ne treba. Tada moji roditelji nisu poznavali zakonske odredbe i naprsto su obeshrabreni odustali. Ipak, naučila sam čitati i pisati, radila na sebi, razvijala se i učila. Smatram se relativno obrazovanom osobom, bilo bi dobro da sam i školovana.

Sa Senaidom tokom studijske posjete u Banja Luci – fotografiju su nazvale "Audi i BMW"

Obradovala sam se kad su predstavnici "Lotosa" došli da obave istraživanje. To su bili nama nepoznati ljudi koji su došli pitati kako smo i šta nam je potrebno. Nikada niko prije nije zakucao na naša vrata na taj način. Nakon što je počeo projekat, ojačala sam, a i moja porodica je dobila podršku, naročito moja mama koja se i sama uključila u projekat. Obje smo rasle u samopouzdanju i ono me je ponovo dovelo na put s kojeg su me skrenuli kao malu. Sada sam ponovo u redu za osnovnu školu. Nestrpljivo čekam da se završi administrativna procedura i da ove jeseni upišem svoje ime na listu vanrednih polaznika. Znam da ću ustrajati u svom cilju i na kraju ostvariti svoje snove. Ponekad žalim za vremenom koje je prošlo, ali ne želim se vraćati unazad. Vrijeme koristim da što više naučim u ovom projektu i da dam svoj doprinos našem zajedničkom cilju. Nedavno sam učestvovala na promociji "Priručnika za samostalan život osoba sa invaliditetom" u Mostaru. Imala sam tremu, naročito prilikom izjave za medije, ali uprkos tremi, mogla sam prenijeti poruku da mladi ljudi sa invaliditetom imaju pravo da se školuju, rade, zabavljaju i žive kao i svi drugi mladi u Bosni i Hercegovini.

Emina Hatemić

Moja sreća ovisi o meni i mom radu

Nedžad Pirić

Pozvali su me u projekat nakon što je jedan mladić odustao poslije prve radionice. Možda je jedan od razloga što nisam pozvan na početku realizacije projekta upravo moja prilična samostalnost. Nisam neko ko se žali i mnogo toga sam uradio samostalno i izborio se za sebe. Nekad mi se čini da zbog moje pozitivne naravi ljudi i ne razumiju težak i bolan proces koji sam prošao. Razbolio sam se neposredno pred početak tinejdžerskog

perioda. Kao dijete sam bio puno aktivan i, kako bi naši ljudi rekli, „živo“ dijete. I onda shvatiš da više ne možeš trčati ili igrati se loptom.

Na početku sam se mnogo povukao u sebe. U osnovnoj školi je nekako išlo svojim tokom jer sam imao stare drugove iz razreda. Možda je najteži period bio kad sam imao petnaest godina i krenuo u srednju školu. Mislio sam da me niko neće ovakovog prihvatići. Mnogo sam sretan što sam imao prave prijatelje koji su prepoznali u meni osobu kakva jesam i nisu dozvolili da predrasude o invaliditetu utiču na naše prijateljstvo. Ono što je obilježilo moje tinejdžerske dane je moja želja da ozdravim i da se oporavim. Saznao sam za neku terapiju u Rusiji i uz dogovor s mojim roditeljima odlučio da probam. Terapija je bila puno skupa i u akciju prikupljanja sredstava su se uključili gotovo svi ljudi iz mog okruženja, rodbina, prijatelji, komšije... Nakon nekoliko putovanja i pokušaja osjetio sam blagi napredak, ali taj napredak nije bio toliki da bi opravdao izgubljene dane moje mladosti i odsustvovanje iz porodičnog okruženja, kao i žrtvu mojih roditelja i uložena finansijska sredstva. Čovjek se u nuždi hvata za slamku. Shvativši da to tako jednostavno više ne ide, odlučio sam prekinuti s terapijom. Kroz taj proces sam naučio mnogo toga, upoznao neke zanimljive ljudi, ali najdragocjenije saznanje je da moj život i sreća neće ovisiti ni o kakvoj terapiji nego o meni, mom trudu i radu. Shvatio sam da više lijepih stvari mogu da doživim ako prihvatom svoje stanje, nego ako potrošim cijeli svoj život u bolnicama pokušavajući da ozdravim.

Borba nije bila vezana samo za tinejdžerske strahove i prihvatanje svog stanja. Svaki dan sam sa štakama pješačio kilometar u oba pravca da bih išao u školu. Bio sam jako umoran. Sad kad se sjetim toga, prosto osjećam bol koji je bio konstantan. Kad sam upisao fakultet, toliko sam se iscrpio da sam morao prihvati činjenicu da je to iznad mojih mogućnosti. Nekad osobe sa invaliditetom iz želje da se dokažu, da pokažu svoju volju i kvalitete, pretjeraju, u smislu da pređu svoje granice na jedan nezdrav način. Odlučio sam da napustim fakultet, ali ne i da odustanem. S obzirom na to da je prevoz bio jedan od velikih problema, želio sam da položim vozački ispit i kupim auto. Tako sam prvo našao posao uz podršku Fonda. Kad sam zaradio dovoljno novca, ispunio sam svoju želju i potrebu i s vozačkom dozvolom, autom i zaposlenjem vratio se svojim studijima. Sve je od tada bilo mnogo jednostavnije. Sada imam više obaveza, radim i studiram, ali lakše mi je stići sve obaveze jer vozim i ne ovisim o nepristupačnom i neredovnom prevozu.

Radna atmosfera tokom studijske posjete Centru za samostalan život u Beogradu, gdje je Nedžad snimao reportažu.

Razmišljao sam o tome šta mi je donio projekat. Kao što sam spomenuo, većinu svojih kriza sam proživio ranije i, nekako, sam. Uz pomoć porodice i prijatelja, uspio sam da se podignem i započnem svoj put ka samostalnom životu. Ipak, moje sudjelovanje u projektu promijenilo je pomalo moj ugao gledanja na svijet oko sebe.

Naime, do projekta sam bio osoba koja je uglavnom trebala ohrabrenje i podršku drugih. Projekat mi je pružio podršku da ojačam neke svoje kapacitete, ali sam dobio i priliku da ja ohrabrim i podržim druge. Pristup prema meni je bio takav da mi se uvijek davala obaveza više. Imao sam zadatke da snimam i pravim reportaže, dovozim kolege, ako im treba prevoz i razne druge stvari. To je bogatilo moje iskustvo i širilo vidike. Što je više toga što znam i mogu, manje mislim o sebi kao nekom ko je različit ili manje vrijedan od drugih. Priznajem, još znam biti nesiguran. Mislim da moje štakе pričaju priču o meni. Kad me se dokopaju negativne misli, sjetim se da je invaliditet samo jedan od mojih identiteta i da svojoj okolini mogu i želim da ponudim mnogo. Ti momenti nesigurnosti su sve rjeđi, kako vrijeme odmiče, i ja sam sada daleko od onog dječaka u uglu sobe koji razmišlja kako će ga svijet prihvati. Svim dječacima i djevojčicama koji čitaju ovu priču želim reći da će ih svijet prihvati onoliko koliko oni prihvate život i sve njegove izazove. Srećete ljudi koji će vas prihvati i one koji vas neće prihvati. Neke stvari ćete uspjeti, neke nećete. Imaćete dobre i loše dane. I po tome ćete biti baš poput svih drugih ljudi na svijetu.

Nedžad Pirić

Postala sam ponosna

Dalila Bećirević

Živim sa mamom u Banovićima. Imam stariju sestru koja ima svoju porodicu. Moj nećak je moj izvor energije. Nažalost, moj život je ostao bez još jednog sunca kad nas je napustio moj otac. Taj gubitak je nešto najteže što sam doživjela u životu. Nastavila sam dalje, ali zauvijek će mi faliti. Do početka projekta prešutno sam bila u strahu od onoga što donosi sutra. Šta kad ostanem sama, kako tražiti svoja prava, ko će se brinuti o meni i mojim potrebama... pitanja su na koja nisam imala odgovor.

Kroz ovaj projekat sam naučila da nije sve crno i da ja, kao osoba sa invaliditetom, mogu da živim normalno kao i svi drugi samo s ograničenjima. Postoje stvari koje ja ne mogu samostalno uraditi, ali možda jednog dana budem imala personalnog asistenta koji bi meni pomagao u onome što ne mogu. Ovaj projekat je, upoznavanjem mnogih osoba sa invaliditetom i spoznajama o njihovim uspjesima, probudio želju u meni da se borim. Sa svakim treningom sam više jačala. Studijska posjeta Mostaru i obilazak njihovih organizacija još mi je više pomogao da ojačam i steknem samopouzdanje.

U septembru je počeo moj mentoring program u "Koracima nade" gdje sam upoznala dosta mladih osoba sa invaliditetom. Tu sam odlazila tri mjeseca jedanput sedmično i radila u ateljeu gdje smo izrađivali novogodišnje čestitke. Jedva sam čekala svaki odlazak u taj atelje jer sam se osjećala korisnom. Kroz mentoring sam shvatila da bih mogla da radim za računaram jer zbog invaliditeta ne mogu raditi neke poslove koji iziskuju finu motoriku. Petog decembra smo imali svečanu proslavu povodom obilježavanja Međunarodnog dana osoba sa invaliditetom, a kasnije i okrugli sto gdje su bili prisutni mediji i gdje su mladi učesnici projekta i njihovi mentori iznosili svoje utiske. Prije ovog projekta nisam željela da me snimaju, ali tog dana sam bila ponosna. Potom, 22. decembra smo imali promociju priručnika „Put ka samostalnom životu osoba sa invaliditetom“ i svečani ručak s mojim prijateljima koje sam upoznala u ovom projektu. Kroz ovaj projekat sam se promijenila u mnogim segmentima života. Odluke donosim

sama, o mojim izlascima, o novcu koji imam na raspolaganju, sama sebi tražim prevoz kad trebam negdje otići... meni bitne odluke.

Moj sluh je bivao sve slabiji, kao posljedica bolesti. Bilo mi je jako teško da pratim i trening, pa su moje peer liderice predložile da sjedim naprijed kako bih bolje čula. Konačno sam dobila slušni aparat koji je znatno olakšao moj život. Toliko je važno da osobe sa invaliditetom imaju adekvatna pomagala! U to sam se uvjerila i u studijskoj posjeti Zavodu u Banjaluci gdje sam vidjela kako se uz pomoć specijalnog softvera i robota izrađuju individualno prilagođena kolica. Zaista postoji način da mi, osobe sa invaliditetom, imamo mnogo kvalitetniji život.

Dalila tokom grupnog rada na sesiji.

Upoznala sam jednog momka i nakon izvjesnog vremena koje smo proveli zajedno u ugodnom zabavljanju, zaprosio me i ja sam pristala. Prijatelji me stalno pitaju kada ćemo se vjenčati, na što ja kažem da će do toga doći, ali da ne žurim. Ovako nam je lijepo. Uživam u svojoj madosti. Odemo u prirodu, na kafu, razgovaramo o svemu. Ljubav je važna u životu i treba je doživjeti. Imam još mnogo planova, željela bih još napredovati. Da bih upisala fakultet, trebam završiti četvrti razred

ekonomске škole. Svjesna sam problema oko prevoza i udaljenosti, a naročito nedostatka personalne asistencije koja je meni mnogo potrebna.

Osoba koja me sve vrijeme mog života, a i kroz ovaj projekat, najviše podržava je moja majka. Ona je meni toliko toga. Majka, prijateljica i ono što ne bi trebala da bude, personalni asistent.

Dalila Bećirević

Nisam krhka djevojčica, već odlučna aktivistica

Amela Goletić

Priče treba početi ispočetka, ali ja ču svoju početi s kraja. Upravo sam se vratila s jednog seminara u Sarajevu na kome je bilo riječi o inkluzivnom obrazovanju. Na kraju seminara, nakon što sam čula mnogo uspješnih inkluzivnih priča, pričanih iz druge ruke od strane posvećenih prosvjetnih radnika, psihologa, pedagoga i aktivista, odlučila sam se javiti i ispričati svoju priču. Sandra je držala mikrofon a ja sam u svojoj zdravoj ruci stiskala teze koje sam to jutro spremila. U jednom momentu sam osjetila kako svjetlo kamere jako blješti u mom pravcu. U trenutku kad sam opisivala svoj upis na fakultet, suze su same krenule. Trebalo mi je vremena da se povratim, ali sam nastavila plačući. Cijela sala me je bodrila. Premda je bilo teško, nije mi palo na pamet da stanem dok ne kažem ono što sam imala reći. Počela sam s tim da osobe sa invaliditetom nemaju posebne potrebe... Suza se nisam stidjela jer su u njima sadržani svi dani borbe, teškoća, radosti i, konačno, ponosa koji danas osjećam.

Danas sam studentica prve godine Socijalnog rada. Izabrala sam taj fakultet jer sam željela raditi s ljudima koji se u svom životu nalaze u situacijama s različitim potrebama i treba im podrška. Naravno, iz ličnog iskustva znam kako je to važno. Situacija koja me je na konferenciji rasplakala desila se pred sam upis na fakultet. Otišla sam u jednu privatnu kliniku po ljekarsko uvjerenje za studiranje. Psihologinja mi je rekla da posao socijalnog radnika nije za mene jer ja nisam u stanju raditi s „teškim“ ljudima. Zamolila sam je da mi kaže, prema njenom stručnom mišljenju, koji je posao za mene, na što sam ostala bez odgovora. Ljekarsko uvjerenje mi nije htjela dati. Problem sam riješila na drugom mjestu. Ipak, to nije bila sitnica. Kad sam se taj dan vratila kući, shvatila sam da je njen komentar samo ojačao stav moje okoline o mojoj nesposobnosti. Još jedna u nizu prepreka stvorenih „dobrim“ namjerama ljudi koji ne poznaju ni mene, ni svoj posao. Da bih uopšte došla do tog ljekarskog uvjerenja, trebalo je položiti prijemni ispit i imati finansijska sredstva. Prijemni sam uradila sama, ali finansijska sredstva su bila nedostizna s obzirom na to da je moja cijela porodica

nezaposlena. Kao i prvog dana kada sam stupila u kontakt sa „Lotosom“ i tada su mi pomogli. Uskoro sam, uz podršku i informacije koje sam tamo dobila, aplicirala za finansijski program u Fondu za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom i tako obezbijedila sredstva dovoljna za prvu godinu svog školovanja. Na predavanja idem s majkom jer nemam personalnog asistenta. Profesori me razumiju i fakultet je prilagođen mojim potrebama. Ipak, to nikako ne znači da je lako. Živim u Kolektivnom centru u Višći, opština Živinice, i putujem autobusom koji je nepristupačan. Majka me nekad i cijeli dan čeka na fakultetu, a nekada se vrati kući. Borba je to, ali borba koja ima cilj. Nekada nije bilo tako.

Amela sa kolegama iz Udruženja TK "Fenix" tokom mentoring programa.

Jedna od aktivnosti u projektu koja je meni značajno otvorila vidike je mentoring. Došla sam u Udruženje za uzajamnu pomoć u duševnoj nevolji „Fenix“. Tamo rade, druže se i borave ljudi koji su zbog različitih životnih situacija doživjeli neki vid duševne patnje ili bolesti. Naučila sam da invaliditet ima razne oblike i da ne

mora biti vidljiv. Učestvovala sam u grupi za podršku i osjetila se itekako dijelom te grupe. Naime, poznata mi je duševna patnja, stigma i izolacija. Poznato mi je i kako društvo svojim negativnim djelovanjem može osobu odvesti u bolest. Shvatila sam da želim u životu raditi nešto što će obrnuti taj proces. Naišla sam na temu nasilja u porodici i to nad osobama sa invaliditetom. Odlučila sam to istražiti i napisati nešto. Taj moj rad sam poslala Jasmini, a ona ga je proslijedila Sandri znajući da je ta tema njoj bliska jer je socijalni radnik. Svi su bili iznenađeni mojim interesom i kvalitetom rada. Dobila sam poziv da temu iznesem studentima i profesorima Socijalnog rada. Tako je moj prvi ulazak na moj budući fakultet bio ustvari moje predavanje. Našla sam svoj poziv i danas sam presretna što sam upisala taj studij. Polažem ispite redovno i imam prilično dobre ocjene. U srednjoj školi nisam bila tako dobar đak, kao što sam sada student. A i zašto bih? Imala sam osjećaj da u školu idem reda radi. Niko od mene nije očekivao ništa.

Amela sa violinom u rukama tokom posjete Srednjoj muzičkoj školi „Čestimir Mirko Dušek“ u Tuzli

Ja sam krhka djevojka sa invaliditetom i moje mjesto je, u glavama ljudi koje sam sretala, bilo kod kuće. Išla sam u poljoprivrednu školu, nisam znala šta bih ja to mogla raditi.

Kad je počeo projekat, nalazila sam se na najnižem mjestu u svom životu. Danas u „Lotosu“ često spomenu kakav sam dojam ostavila kad su me prvi put sreli. Tiha, krhka, gotovo nevidljiva. Znam da to nisam bila u sebi. Ovaj projekat je otvorio moju čahuru. Otvorila ju je moja priateljica Alma koja me upoznala s „Lotosom“, moja draga Sanja, zatim Suvad, Sandra i mnogi drugi ljudi u „Lotosu“ koji su vidjeli u meni potencijal kada ja to nisam vidjela i vjerovali u mene kada je sva moja vjera prestala. Taj pad nije bio rezultat invaliditeta niti neke moje slabosti, nego serije događaja i povreda koje sam doživjela još kao mala. Prva u nizu je bila greška ljekara zbog koje je nastupio moj invaliditet. Osnovna škola je bila obilježena strahom. Moji školski drugovi su imali zadatak da me „paze“ što su uslovjavali na razne načine. Linija između vršnjačke podrške i nasilja je tanka. Izlazila sam kada su oni to htjeli, a ne kada bih ja imala potrebu. Šutjela sam, jer me bilo strah. Strah je bio moj pratić sve do dolaska u „Lotos“. Nekada je bio moj, nekada je bio strah moje majke. Brinući za mene, bojala se da ne padnem. Ja sam vjerovatno pala mnogo manje puta u životu nego prosječno dijete, ali taj strah je toliko ušao u mene da je postao moj. Premda mogu sama hodati, mnogo me strah moje krhkosti i pada kad se krećem kroz masu ljudi. Uplašim se i na iznenadan zvuk i pokret. Nažalost, svijet u kojem sam živjela nije bio siguran za mene. Danas, kad sam mnogo zrelija i na pragu ostvarenja svojih životnih planova, uviđam da nisam ni krhka ni slaba. Mogu da studiram, učim i radim. Mogu da se nosim s „teškim“ ljudima, snježnim putevima i svojim i tuđim strahovima. Umjesto da mi drugi govore ko sam ja i šta meni treba, ja govorim sama. Znam da je posao socijalnog radnika za mene i da ću ga dobro obavljati. Socijalni radnik ne radi s „teškim“ ljudima nego zagovara, podržava i jača lude da naprave pozitivne promjene u svom životu.

I „Lotos“ i ja smo eksperti za to.

Amela Goletić

Želim biti svoj čovjek

Dževad Selimović

23. decembra 2015. godine moj život se počeo mijenjati. Tada sam dobio priliku da učestvujem u projektu „Jačanje kapaciteta za samostalan život osoba sa invaliditetom u BiH“. Tog dana sam upoznao nove ljudе i prijatelje, kao i drage peer liderice koje su me uputile na pravi put. Iskreno, prije ovog projekta nisam se ni trudio da nešto naučim ili uradim kako bih bio samostalan. Naravno da sam to želio, ali me je bilo strah šta će biti ako ne uspijem. Nisam poznavao zakone, nisam znao ništa o pravima osoba sa invaliditetom, tako da zbog toga nisam ni razmišljao o nekom samostalnom životu. Ali, hvala Bogu, sad se to promijenilo zahvaljujući projektu i ljudima koji me uče dosta o

životu. U toku realizacije projekta na treninzima sam naučio dosta stvari za koje nisam ni znao da postoje. Ne samo na treninzima nego i u studijskim posjetama u kojima sam sudjelovao. Prva studijska posjeta je bila gradu Sarajevu, a druga Beogradu. Posjetili smo druge organizacije i Centar za samostalan život osoba sa invaliditetom. Naravno, sve ovo nije jedini razlog moje promjene. Za mene je od posebnog značaja mentoring program u sklopu projekta koji sam prošao u Udruženju građana oboljelih od mišićne distrofije TK. U toku tog mentoring programa sam naučio dosta od svoje mentorice, kako o poslu, tako i o životu uopšte, kao i o administrativnim i tehničkim stvarima. Sve je to uticalo na moj način razmišljanja i spremnost donošenja bitnih odluka. Razmišljam o tome da pokrenem svoj biznis, tačnije da otvorim restoran. Kroz ovaj projekat sam izgradio sam sebe. Vjerujem da ću nakon ovog projekta biti čovjek koji će druge motivisati i pomoći im da se osamostale jer samo međusobnom podrškom se možemo izboriti za samostalan život.

Nedostaje mi personalna asistencija. Ne puno, ali ako bih bio samostalan i zaposlen vjerovatno bi mi trebala nekoliko puta sedmično pomoći u održavanju

lične higijene jer ne bih mogao sve sam uraditi. Ali i to je stvar prilagodbe. Što se tiče pristupačnosti i personalne asistencije, smatram da je najveća odgovornost na državi, premda mislim da je i do nas. Mi mladi trebamo da se udružimo i da poradimo na našim pravima još više. Nekad sam se stidio svog invaliditeta, a danas, kako sam ušao u ovaj projekat, više ne. I na treninzima sam ispočetka bio sramežljiv. Taj stid je uticao i na to koliko sam se družio. Nisam želio da me prijatelji ponižavaju. Sad razumijem da taj stid nije važan.

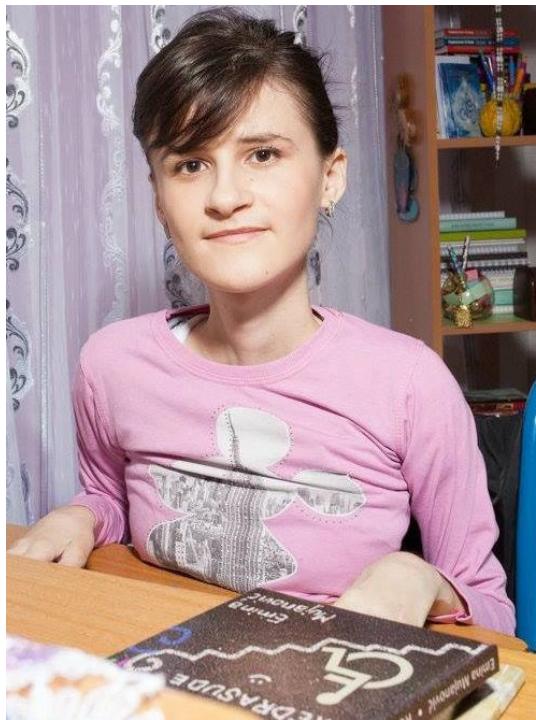

Dževad u kuhinji restorana tokom studijske posjete Sarajevu

Sad sam pun samopouzdanja i energije. Želim da živim život kakav ću sam себi izgraditi i da to bude život koji je najbolji za mene. Upisao sam prekvalifikaciju, a nedavno sam se i zaposlio u organizaciji u kojoj sam bio praktikant.

Dževad Selimović

Sve je stvar ličnog doživljaja

Emina Mujanović

Dok su se moji vršnjaci veselili mnogim stvarima, ja sam se trudila da se naviknem na moja kolica koja koristim od desete godine. Pokušavala sam da dokažem da to što sam u kolicima i što sam osoba sa invaliditetom, ne treba predstavljati problem jer i ja trebam biti dio njihovog društva. Zbog predrasuda i onoga za što danas znam da je diskriminacija, završila sam samo osnovnu školu. Oduvijek sam znala da želim pisati. Prije nekoliko godina objavila sam svoju prvu knjigu. Put od djevojčice koju su vrijedali pogledi puni sažaljenja do djevojke koja zna da ne želi odustati, nije bio jednostavan.

Ono što me je najviše boljelo jeste to što su me pojedini nazivali osobom s posebnim potrebama. Taj izraz me je vrijeđao, nije mi se dopao i nije mi odgovarao. Reakcije okoline su se kretale od izrugivanja,

sažaljivih i čudnih pogleda, do toga da sam slušala komentare kako sam beskorisna i kako ništa ne mogu. Jednostavno za ljude sam bila Alisa iz zemlje čудesa, a ja to nisam. Kada je moja knjiga „Ja ču te čekati, sjeti se obećanja“ objavljena, shvatila sam da neću odustati, da moram dalje i da jednom želim biti književnica. Tako je sazrela Emina do danas.

Veliki podsticaj i podrška bili su mi treninzi u okviru projekta „Jačanje kapaciteta za samostalni život osoba s invaliditetom u BiH“. Moja mama se zajedno sa mnom uključila u projekat, i kako kaže, našla je tu mnogo toga za sebe.

Moja druga knjiga priča je o rušenju predrasuda jer sad znam da je to ono na čemu svi moramo da radimo. Društvo u kojem živimo i dalje ne zna koliko možemo. Prvo na što sam ponosna je invaliditet jer me je promijenio iz korijena. Život mi je postao pun uspona i padova, postala sam jača u svakom pogledu. Ponosna sam što sam invaliditet sama shvatila i doživjela kao veliku priliku za mnoge stvari, čak i kad se činilo da sam u mnogo čemu uskraćena.

Emina tokom peer sesije.

Danas sam, uprkos svemu, sretna osoba sa invaliditetom. U različitosti je lijepota i smisao. Moglo bi se reći da sam bila mnogo stidljiva. Što zbog svog invaliditeta, što zbog svoje lične prirode. Svaki čovjek je priča za sebe, svako treba onu malu slamčicu za koju će se uhvatiti i svom snagom početi plivati kroz život. Ta moja slamčica je vjera, vjera u Boga. Kroz vjerovanje u Njega, ja sam počela vjerovati sama sebi. Onog trena kada sam se pouzdala u Njega, sve je krenulo u pravom smijeru. Pisanjem knjiga sam svijetu otvorila svoju dušu. Pisanje je samo spona koja je pomogla da moje knjige i ja pomjerimo što više granice koje su bile oko mene kao jedan obruč. I ljudi s invaliditetom imaju razne predrasude u što sam se uvjerila ličnim primjerom. Svaka moja srušena predrasuda je jedna stepenica ka višem cilju. Kada sam prihvatile pomoć asistentica koje nisam poznavala, prvi put sam shvatila šta znači imati personalnog asistenta. Prvi put sam naučila vjerovati drugim ljudima, a da to nisu članovi moje porodice. Moje pisanje bilo je samo okidač da se ljestvica mojih uspjeha počne nizati. Strah od aviona bio je, također, predrasuda koju su mi drugi svojom pričom nametnuli. Kada sam savladala strah od tog ogromnog orla, svaka druga prepreka se čini lakšom.

Svi smo mi različiti kao ljudi pa je i invaliditet dio te različitosti. Ne mora nužno biti nešto loše, iz njega može proizaći mnogo lijepih stvari. Sve je to stvar ličnog doživljaja, možete ga prihvati kao dar ili kao kaznu – do vas je. Svaka borba je

pobjeda, a nijedan invaliditet nije nešto što bi vas trebalo sputavati do željenih ciljeva. Neka vam vaš invaliditet bude motivacija za put do zvijezda. Neka svaka životna priča, pa i moja, bude usmjerena da pokaže da i osobe sa invaliditetom trebaju biti ravnopravni dio društva, da imaju pravo na život, obrazovanje, zaposlenje, na izbor.

Emina Mujanović

Ovo je uzbudljiv period mog života

Senaida Sarajlić

jednom izuzetno važnom periodu mog života odigrala ogromnu ulogu. Sada više ne živimo zajedno i često mi nedostaje. Zatim su tu neki ljudi koje sam izabrala da mi budu porodica, kao moj priatelj Armin. Njegovi sinovi Abdullah i Imran su moje djeteline s četiri lista u ovom svijetu punom korova. Ponosna sam jer me zovu tetka.

Mnogo toga nisam znala prije ovog projekta. Najgora mi je bila činjenica da su o pojedinim pravima osoba sa invaliditetom kružile neutemeljene glasine. Poput one da ukoliko se školujem, neću imati pravo da naslijedim roditeljsku penziju i još neka primanja od države. Sad znam da to nije tačno te da je moje pravo na obrazovanje nešto što mi niko ne može oduzeti. Mene je posjeta Savezu slijepih u Crnoj Gori najviše ojačala i činjenica koliko oni sebe vole onakve kakvi jesu. I onda vidim da oči koje ne vide, vide više od mojih.

Druga stvar koja se desila u projektu, a za mene je značajna je mentoring u Udrženju za uzajamnu pomoć u duševnoj nevolji „Fenix“. Ostala sam duže u „Feniku“ u mentoringu upravo zbog predrasuda. Ništa nisam znala o osobama

s psihosocijalnim invaliditetom i ono što sam čitala o tome na internetu, nimalo mi nije pomoglo. Pročitala sam mnoštvo gluposti koje na kraju nisu imale veze s ljudima koje sam tamo upoznala. Shvatila sam da nastupam s predrasudama na način na koji vjerovalo neko nastupa prema meni. Kad sam se povjerila mentoru, on mi je ispričao svoju životnu priču. On je osoba koja ima i psihički i fizički invaliditet. Mnogo je toga prošao dok nije došao do ovog sada. Njegova podrška mi je mnogo značila. Radili smo zajedno kako na razbijanju stigme, tako i na jačanju mog samopouzdanja.

Senaida sa prijateljicama iz Udruženja „InfoPart“ iz Banja Luke

Treninzi su me naučili mnogo toga. Prije projekta sam uglavnom pristajala na ono što se nudi. Kako mi drugi kažu, tako i uradim. Sad je već drugačije. Ja se sad više sama trudim da u životu postignem napredak. Prije nekoliko dana u kafiću mi je konobar rekao da je sve rezervisano, da ima dima i da mi je možda bolje da ne ulazim. Zvučao je brižno i iskreno i mislim da nije imao nikakvu lošu namjeru, više zaštitničku. Vidjela sam da je mislio da meni, osobi u kolicima, nije baš tamo mjesto. Taj događaj mi je pokazao koliko još treba da radimo na promjeni svijesti.

Sada i na ciljeve drugačije gledam. Nekad su bili neostvarivi snovi, sad postaju mogući. Nekad sam mislila: "Kako ćeš otići? Ne možeš se ni pomaknuti." Sad odem prijateljima u Mostar povodom Praznika rada, 1. Maja, autobusom, sama.

Upisala sam srednju školu. Uz podršku „Lotosa“ i Fonda za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom zaposlila sam se u Vijeću mladih Federacije BiH. Tek sam počela, vidjećemo kako će se situacija odvijati u budućnosti. Sada imam pozitivan odnos prema vremenu koje slijedi. Sama činjenica da sam upisala srednju školu govori o tome da imam mnogo više samopouzdanja.

Preostalo mi je da ubijedim svoje ukućane da me puste da uradim nešto sama. Neku sitnicu, poput sjeckanja banane ili narandže. Koliko god to malo bilo, meni puno znači. Bolje se osjećam. Naravno, kao i svi drugi i ja sanjam o servisu personalne asistencije. Ali sanjam i o gradu bez fizičkih barijera, o gradu u kome se niko neće parkirati na trotoaru, o autobusima u koje ja mogu ući... Sigurna sam da je zaštitnički odnos mojih roditelja više uslovljen tim preprekama nego mojim fizičkim ograničenjima. Ipak, roditelji su znatno popustljiviji sada. Vjerovatno je razlog tome mamina uključenost u projekat.

Za mene slijedi jedan zanimljiv period. Završavam srednju školu, zaposlila sam se i nadam se da ću fakultet upisati za nekoliko godina. Nekad se s prijateljima šalim da su moja kolica moj Audi. U njima se može stići daleko, ali o vozaču ovisi.

Senaida Sarajlić

Znam da se izborim za sebe

Fata Ramić

Među mladima u projektu ja sam najstarija. Išla sam i prije rata u školu, svašta sam proživjela, naučila, iskustveno sam bogatija za život koji živim. Četiri razreda osnovne škole sam završila u Fojnici, u internatu, gdje su svi moji vršnjaci imali neki invaliditet ili poteškoće. Obogatili su me spoznajom da sam jednako vrijedna kao i svi drugi. Ponosna sam na moje roditelje koji me ni u čemu nisu sputavali. Sigurno nije bilo lako poslati dijete u školu, ali znali su da je to tada bilo najboje rješenje. Rat je sve prekinuo i ja sam nakon duge razdvojenosti i brige ponovno bila sa svojima. Dospjeli smo u izbjeglištvo, ponovo gradili kuću i navikavali se na novi život. Kao i u ranim danima života i tada sam imala podršku mojih roditelja. Nažalost, druge stvari nisu se odvijale željenim tokom. Školu nisam završila jer su prepreke bile brojne. Danas mi je teško kad to kažem jer se svi pitaju kako je to moguće. Kažu da zvučim kao da sam završila četiri fakulteta. Premda znam da škola nije slika osobe i da znanje nije uvijek vezano za stepen obrazovanja, ja sama sebi dugujem završetak školovanja i prvom prilikom ću to da uradim.

Karakterno sam, vjerovatno, slična svojoj porodici, ali temperamentom se razlikujem. Ne volim nepravdu i burno reagujem na svaki oblik ponižavanja i uskraćivanja prava. Često i moji prijatelji kažu da sam oštra, ali ponekad jednostavno nema drugog načina da tražim i dobijem ono što mi pripada.

Nemilih situacija je mnogo. Željela sam, recimo, da naučim engleski jezik, ali na mom putu da upišem kurs ispriječile su se ogromne stepenice, nekome sasvim obične, a meni nepremostive. Zamislite, opet, situaciju kada mi je potreban neki dokument, obično moram da vičem ispred zgrade dok neko ne siđe. Na mjestu gdje je trotoar za mene prohodan, tek tako, neko odluči da stavi betonsku žardinijeru sa

cvijećem. Lijepim cvijećem u lijepoj žardonijeri, ali... U binci ne samo da me niko ne vidi, jer su pultovi visoki, nego ne žele dati moj novac meni, već traže mog oca. I onda proradi moj jezik. Bar to razumiju.

Ono što me raduje i ohrabruje u ovom „Lotosovom“ projektu je što vidim da moje mlađe kolege napreduju. Jačaju u samopouzdanju, bore se za sebe i imaju sve više mogućnosti. Moram reći da sam i ja, premda starija od njih, dosta naučila u projektu. Meni je najdraže što sam saznala za UN Konvenciju. Taj dokument ulijeva ogromnu nadu. Ipak, mnogo toga što učimo ja već znam. Čini me žalosnom što toliko toga znam, a nemam se čim pohvaliti jer nisam ispunila svoje kapacitete. Ali me ispunjava to što sam podrška ovim mladim ljudima. Gledam kako se stide, pa ih gurkam i ohrabrujem da kažu šta misle i to me čini sretnom. Uvijek sam vjerovala

Radna atmosfera tokom peer sesije.

da vrijedim kao i svi drugi, ali neki naši mladi baš i nisu. Njima to niko nije govorio.

Zaista bih voljela završiti, makar, osnovnu i srednju školu. Uz to bih voljela završiti studij stranog jezika i baviti se prevođenjem. Odgovarao bi mi posao od kuće jer

zbog udaljenosti i izostanka personalne assistencije, mislim da druga opcije naprosto nije moguća.

Pored radionica meni je ohrabrujući bio mentoring i studijska posjeta Beogradu. Gordana me očarala! Ta žena je toliko pametna i puna mudrosti. A govori tako jednostavno, laičkim jezikom. Bilo bi divno kad bi ovaj projekat doveo do toga da mi svi za sebe budemo neko i nešto, prema svojim kriterijima, ne prema kriterijima drugih. Sve što bude i „Lotos“ i bilo ko drugi radio na tome da nas ohrabi da idemo u tome pravcu, biće korisno.

Fata Ramić

Odlučio sam da se pokrenem

Mevludin Šuvalić

akо želim da se borim za svoja prava. U sredini gdje živim nema puno osoba sa invaliditetom, niti organizacija osoba sa invaliditetom. Sada, kroz projekat, uviđam da nisam sam. Razmjenjujem iskustva s drugima koji ih možda imaju više. Moje ponašanje se znatno promijenilo. Neko vrijeme prije projekta sam klonuo duhom, bio sam bezvoljan... Nakon što sam bio u Mostaru, shvatio sam šta je sve moguće. Mnogo sam više razmišljao o svom životu, o vremenu kad roditelji budu prestari da mi pomažu, kada ih više ne bude tu... Tada sam počeo da vježbam i smanjio mi se spazam. Odlučio sam da se pokrenem. Jasno mi je da ne mogu sve sam postići, ali uz moju volju i podršku dobrih ljudi moguće je. Kad sam bio mlađi, nisam ni slutio da će moći ovo što sad mogu. Prvo sam napravio pomak sa zdravlјem, a zatim sam napravio i psihički pomak. Ojačao sam. Meni je Mostar otvorio oči. Tamo sam shvatio koliko mlade osobe sa invaliditetom mogu napredovati. Mene su puno ohrabrine i naše Fata Ramić i Alma Hodžić, heroine koji zrače pozitivnom energijom. To su osobe koje ti, jednostavno, ne daju da staneš. I tu su kad ti najviše trebaju.

Znam da mogu mnogo napredovati, ali sam i svjestan činjenice da mi je neophodna podrška u vidu personalne asistencije. Sad znam koliko toga mogu i šta mi je na raspolaganju da bih to ostvario. Moja želja je da završim srednju školu, ali se mojim htijenjima ispriječila finansijska situacija. Volio bih da se educiram za web dizajnera. Mnogo sam se promijenio, najviše zbog toga što me je projekat motivisao i pokazao mi šta sve mogu osobe sa invaliditetom. Zbog projekta sam počeo da vježbam. Napravio sam par koraka. I nastavljam dalje. Mislim da je najvažnija stvar koju je projekat uradio za mene to što me motivisao da se dignem, pokrenem. I danas ne znam zbog čega sam se toliko zatvarao u sebe. Možda je to bio i umor. Išao sam punih jedanaest godina na terapije. Moja mama me morala nositi na terapije jer tad nisam ni od koga dobio kolica. Kad sam imao sedam godina, mama je pala sa mnom i zato sad ima problema s koljenom. Moji roditelji su se umorili, a i ja sam. Sad je situacija puno bolja jer su se roditelji uključili u projekat pa je i njima lakše.

Naučili su puno u ovom projektu i mislim da su malo popustili sa zaštitničkim ponašanjem i brigom za mene.

Mevludin tokom Okruglog stola "Primjena iskustava o mentoring programu za mlade osobe sa invaliditetom u cilju povećanja njihovog sudjelovanja u NVO aktivnostima, jačanja njihovih kompetencija i sudjelovanja u životu lokalne zajednice"

Ipak, kad dobro razmislim, ja sam sam sebi najveća prepreka. Nekad se previše bavim drugima i stavljam ih ispred sebe. Sam sebe sputavam i uvijek mislim da je možda nekom nešto preće, da ima gore. Finansijskih sredstava uvijek nedostaje, čini mi se najviše za prevoz jer je udaljenost, stvarno, velika prepreka.

Kroz ovaj trening smo naučili da možemo mnogo, ali i da ne možemo sve. Treba da prihvatimo svoje mogućnosti i da radimo s njima. Meni je potrebno da nastavim s ovim projektom, da završim školu i stvorim uslove za polaganje vozačkog ispita. Mislim da će to uspjeti. Ojačao bih fizički i bio bih mnogo samostalniji.

Mevludin Šuvalić

I. C. "Lotos"

Informativni centar za osobe sa invaliditetom "Lotos" - Tuzla, utemeljen je 1997. godine, s ciljem promicanja modela rješavanja problema invalidnosti baziranim na ljudskim pravima i jednakim šansama, te inkluziji osoba sa invaliditetom u zajednicu. I.C. "Lotos" u Tuzlanskom kantonu osnažuje mlade osobe sa invaliditetom da prihvate i efektivno primjene filozofiju i principe Samostalnog života, osiguravajući njihovo aktivno sudjelovanje u radu organizacija osoba sa invaliditetom, kao i njihovu inkluziju u društvo.

Švedska organizacija STIL svojim dugogodišnjim radom i realizacijom raznih aktivnosti postiže da osobe sa invaliditetom u Švedskoj funkcioniraju samostalno. Putem raznih programa saradnje sa organizacijama u zemljama u razvoju, STIL želi podijeliti svoje iskustvo i razviti kapacitete organizacija u zemljama u razvoju, kako bi se stvorili neophodni preduvjeti za praktičnu primjenu principa samostalnog života.

Ovaj projekat je nastao u sklopu realizacije "MyRight programa 2015-2017 u Bosni i Hercegovini".

MyRight – Empowers people with disabilities je švedska nevladina organizacija koja okuplja preko trideset švedskih organizacija osoba s različitom vrstom invaliditeta za međunarodni program podrške.

Cilj našeg zajedničkog rada je jačanje lokalnih partnerskih organizacija za vođenje efikasnog zagovaranja za prava svojih članova. Uloga MyRight je osigurati administrativnu podršku našim organizacijama članicama. Posjetite nas www.myright.se

Ovu publikaciju je finansirala Švedska međunarodna agencija za razvoj i saradnju, Sida. Mišljenja izražena u ovom materijalu ne odražavaju neophodno i stavove Agencije Sida. Odgovornost za sadržaj snosi isključivo autor teksta.